

Димитър Бочев

Из Отровена пиеса за той и тя

Димитър Бочев (1944, Силистра) е писател, журналист и есеист. Следва философия в СУ „Св. Климент Охридски“. Репресиран от Държавна сигурност, политически емигрант в Западна Германия от 1972 г., където е редовен сътрудник на радио „Deutsche Welle“ и дели есеистичните понеделници на българската емисия с писателя Георги Марков; бил е программен редактор в българската редакция на радио „Свободна Европа“. Завръща се в България през 90-те след

политическите промени. Бил е сътрудник на президент Желев, кореспондент на РСЕ в София, участва в дейността на Българския хелзинкски комитет, сътрудничи активно на печатни и електронни медии. Романът му „Синеокият слепец“ (1997) печели Специалната награда на Фондация „Развитие“ за нов български роман. Най-новата му книга е „Самоубийството: Начин на (зло)употреба“ (Жанет 45, 2019).

Сцената представлява тиха уличка в чуждестранен град. Десният ъгъл е оформен като заден вход на бирария или бар. Наоколо е отрупано с каси бира, всевъзможни кашони с надписи на латиница, щайги, стъklarия. Има още кофи за боклук, четки, метли, всякакъв вид отпадъци. Зад вечно полуотворената задна врата прозира светлина, чува се музика и глъч от посетители. Отчетливият звън на мелодична камбанка подсказва кога някой е влязъл в заведението. От време на време нейният звън се смесва с друг, далечен и тежък – на църковна камбана. И то така, че понякога не става съвсем ясно дали звъни служебната камбанка, или камбаната на църквата, т.е. дали вика клиент, или зове Бог.

Левият ъгъл на сцената е зает от уличен телефон, на който е залепен червен кръст. (В много страни това е указание, че по телефона може да бъде повикана безплатно бърза помощ.)

В дъното и встрани: градски графити, реклами, тъмнина.

Той се появява откъм зрителната зала – все едно идва от оживен булевард.

ТОЙ. Хак ми е! Хак ми е! – изкряскал той кански (означаващо „Пада ми се!“ на староиспански).

Докато рецитира, вниманието му е насочено към задния вход на заведението, в което явно желае, но не смее да влезе. Отива до телефона и набира някакъв номер.

ТОЙ. Аз съм тук... Какво?... Дали съм сигурен ли?... (Оглежда уплашено и недоумяващо себе си, цялото си тяло от горе до долу, свива неколкократно пъргаво пръстите си в юмрук и пъргаво ги разпуска, опипва трескаво торса си, подритва поривисто и късо във въздуха – първо с единия, после и с другия си крак – сякаш иска да се увери дали наистина го има. Отговаря неуверено, колебливо, плахо – като че ли се бои от отговора.) Ами че... да... сигурен съм...

Окача слушалката. След малко от задния вход на заведението излиза дългокоса (косата ѝ е завързана отзад на конска опашка или сплетена в една дебела и дълга плитка) жена на неговата средна възраст и тръгва към него. Той присяга към нея, ръката му описва дъга, като че ли ще я удари в лицето, но я хваща отзад за главата, навива с ловко, обиграно движение (личи, че го е правил неведнъж) косата ѝ около дланта си, придърпва я рязко към себе си и я целува – колкото поривисто, толкова и невротично – като че ли и чрез целувката търси – както за себе си, така и за нея – доказателства за собственото си наличие. И нейната естествена реакция подсказва рутинна и навик в този модел на общуване.

ТЯ. Как си днес?

ТОЙ. А бе по-добре от утре – само на една тъга разстояние от радостта.

ТЯ. Радвам се!

ТОЙ. Пишман радост е твоята. Право да ти кажа, не знам как съм, защото не ме интересува. Може и да съм добре, но нямам доказателства. Работата е там, че броят на несъстоялите се неща в съдбата ми е равен точно на броя на предстоящите неща и това равенство ме убива. Бих предпочел да е обратно. Нищо да не предстои, но нещо да става. Но знаеш ли, днес може и да ми излезе късмета.

ТЯ. Дано. Но първо ти предстои обяд. С какво да бъде сандвичът?

ТОЙ. С пушена съомга и сметана с хрян.

ТЯ. Гледай ти – рафинес! Вкусовете ни стават все по-изтънчени. Да обереш от общоевропейската трапеза само сметаната – това вече е формат. Защото, като те гледам така, ти друго от Запада не си взел.

ТОЙ. Че какво да взема? Да отворя ферма за четирилистни детелини ли? Или да вадя панделки от гъза си?

ТЯ. Езика например. Немския език, който аз междувременно говоря и който ти вече втора година желязно премълчаваш. Ако го знаеше, нямаше по цял ден да се мухлясваш в задния двор като животно, случайно понаучило човешки. Ако беше стока, нямаше да се хванеш с мен.

ТОЙ. Ако друго не знае, да търгува Западът знае. Което ще рече, че каквото и да взема от него, онова, което ще му дам в замяна, ще бъде повече. Виж, ако си разменяхме духовни стойности...

ТЯ. За да размениш нещо, трябва първо да го създадеш.

ТОЙ. Поне там съм създавал достатъчно. За разлика от тебе. Изписал съм повече букви, отколкото ти си прочела.

ТЯ. Всичките ти романи, есета и пиеси са на български и тук не струват пукнатата пара.

ТОЙ. Когато плащаха за тях луди пари...

ТЯ. Но в София, в София – не и зад Драгоман.

ТОЙ (носталгично). Защо ли сега не е като преди?...

ТЯ (студено). Ами защото сега не е преди. Като си толкова духовен, защо не одухотвориш и глада си? Защо, вместо сандвич, не те нахрани идеята за сандвич? Плащай си наема с художествени образи вместо с хонорари, обличай се с метафори, храни се с фабули. Ако моите клиенти ми брояха за изпитите бири изписани страници, вместо банкноти, досега да сме предали Богу дух.

Сигналната камбанка иззвънява и Тя влиза в заведението.

ТОЙ (*останал сам*). То и отсега нататък може да стане – въпреки банкнотите. Смъртта е винаги навременна – само животът се живее не в своето време. Когато е доброволна, смъртта е твой собствен избор, докато с раждането животът ти е връчен от някой всемогъщ и неведом анонимник – Бог или природа – и ти завинаги му ставаш длъжник. Рано или късно си връщаш дълга обратно – я на Бога, я на природата. Искам, от малък копнея всичко да съм и всичко да бъда. Не сандвича, от който Мое Величество Човекът Богоподобни е така робски зависим. А аз и без литература не мога. Значи моите зависимости са повече от тези на себеподобните ми – повече са съответно и моите робовладелци. След като животът е домакин на тези зависимости, наивно е да вярваш, че той ще те избави от тях. Освобождаването от всички видими и невидими робства трябва да се потърси извън живота – колкото по-далеч извън живота отиде човек, толкова по-недостижим и за зависимостите ще бъде.

ТЯ (*връща се с табла на ръце, сервира на масичката пред него сандвич, бира, подправки, вестник*). Вестникът е само с картинки – за гастарбайтери и езикови неграмотници като тебе. Ако беше човек като хората, щеше да закушваш и четеш в заведението. Пък и аз нямаше защо час през час да сменям фасадата със задния двор. Знаеш ли колко убийствени са тези непрекъснати смени? Те ме влудяват – сама не знам вече коя съм. Така че ако искаш да ми помогнеш, вместо да излизаш от живота, направи така, че обратно в бара да влезеш – човек като хората стани.

ТОЙ. Човек или е човек, или е хората. Аз съм човекът – хората си ти. И двамата сме частица от извечната война, която човечеството е повело срещу човека и в която фронтите са толкова равностойни, че победител няма и до днес. Така че победен аз не се чувствам.

ТЯ. Твоя си работа. Участието в една война винаги крие риска от поражение. А ти си воювай, воювай си със своите ръждясали оръжия ти, но преди да влезеш в заведението, ги остави на гардероба и се научи да бъдеш клиент с клиентите, а не скандалджията, който си. В ресторантите се влиза с миролюбиви намерения.

ТОЙ. И аз с миролюбиви намерения влязох – и даже влязох съвсем без намерения. Но аз не позволявам някой да се бърка в мен – себе си в мен да бърка. Нека бърка себе си в себе си, но не и себе си в мен – юмрукът му трябва да спре преди да е започнало лицето ми.

ТЯ. Да, ама твоят не спря, а продължи към носа на бармана.

ТОЙ. Тогава юмрукът ми ще да го е ударил – не аз. Юмруците ги правят от време на време тези неща, без да питат стопаните си – по-далеч от хората стигат понякога юмруците. Тях ги води гневът, а гневът далеч отвежда – той е и от човека по-голям.

ТЯ. И защо? Защото решил нашият, че хората са му виновни, вкарал ги в някаква своя си война, заел позиция от другата страна на барикадата и се нахвърлил върху тях. А дотогава хорицата си пиели кротко пиенето, без дори да подозират, че воюват, че са не в бара, а на фронта.

ТОЙ. На фронта са – барът е също фронт. Ядейки, пиейки, храносмилайки, твоите клиенти неуморно воюват против човека в мене.

ТЯ. Напротив. Изхранват човека в тебе. Защото ядейки, пиейки и храносмилайки, те ми изкарват заплатата, вадят ми хляба – нашият общ хляб със съомга върху филията и сметана върху съомгата.

ТОЙ. Значи изхранват трима души, защото в мене живеят двама човека – един добър и един лош. Дали обаче добрият живее в лошия или лошият – в добрия, все не мога да реша, и до днес не зная кой на кого е дал политическо убежище. Зная само, че и двамата изпитват еднакво нужда както от духовност, така и от съмга. Тези двама синковци взаимно не могат да се понасят, а ти искаш да понасят света, искаш и светът да ги понася!

ТЯ. Не аз искам – иска го самото съществуване. Ако се примириш най-после с този простичък факт, ще помогнеш и на себе си, и на мен, и на нас, и на света.

ТОЙ. Знаеш, че от малък са ме привличали нереалните неща, нереалните неща са били винаги реални за мен. Колкото по-нереални за другите, за мен толкова по-реални. Но ще поговоря с добрия и с лошия в мен, ще видим дали можем нещичко да спасим.

ТЯ. Говори, говори и с двамата, защото поради техните взаимни гостувания, покрай твоите скандали, без малко и аз да си загубя работата.

ТОЙ. Твоите доходоносни клиенти не могат да ме понасят, защото седя по-красиво от тях на масата. И защото аз като тях не зная защо съм на този свят, но за разлика от тях зная защо съм в задния му двор. Всеки от тях също си има в себе си по един добър и по един лош човек, но те действат поединично и последователно – веднъж решава единият, втори път – другият. Това разделение на труда обезпечава душевен покой.

При мене обаче във всяка екзистенциална ситуация двамата вървят едновременно.

ТЯ. Гледай поне като си лягаш с мене, да ги разединиш – един по един да ме чукате, а не колективно.

ТОЙ. Все тая е.

ТЯ. Не е – иначе в групов секс ще ме вкараш, курва ще стана.

ТОЙ. Е, значи вече си станала.

ТЯ. Дано поне не остана такава.

ТОЙ. И това не върви. Еросът е като перото – докоснеш ли го веднъж, отърване няма. Пък и тези двама синковци, скътани в мен, са неразделни. Оттам и цялата сложност на битието.

ТЯ. Гледай да я попростииш.

ТОЙ. А бе гледам, все гледам и гледам аз, но като че ли не се получава – вместо аз да опростя сложността на живота си, тя мене усложнява. Но така или иначе общата гладна смърт ни се размина. Значи не ни остава нищо друго, освен заситени поединично да умираме.

ТЯ. Или да живеем заедно.

ТОЙ. Какво си се хванала за това живеене като слепец за тояга! Животът е непоносим дори поотделно, а общ живот значи общ кошмар. Що се отнася до моя собствен живот, той е алергичен към всяка общност. Той или е постигнал вече смисъла си и няма защо да бъде живян по-нататък, или не го е постигнал и значи няма особена стойност, няма защо да бъде още поддържан – след като за 40 и кусур години не е постигнал целта си, вероятността през следващите 40 да я постигне е нищо и никаква. Пък да заживея нов, по-сполучлив и достоен за живеене живот е немислимо – няма къде да изхвърля стария. А два живота едновременно един човек не може да живее. Тялото ми желае живота, но духът ми го ненавижда. Ако бях животно, щях да послушам тялото си, но аз съм човек и за мене по човешки е по-важно да притъпя,

да съкратя, да огранича във времето болката от живота, отколкото да продължа като животно да живея на всяка цена.

Тя отваря уста да отговори, но в този момент камбанката извънпява и Тя се затичва в заведението.

ТОЙ. Що за хора са това, Господи? Те знаят какъв кошмар е животът и не се свенят да го живеят до последен дъх. Те не знаят какво е смъртта, а се боят и да пристъпят в нея! Романите и есетата ми тук никой не ще, но смъртта ми няма как да не приемат. Не може този свят ей тъй да ми рече: „Вие сте назначен в този живот преди повече от 40 години и оставката Ви не се приема, защото за овакantenото от Вас място едва ли ще се намери кандидат – никой не иска да живее, да изживява и доизживява Вашия дрипав живот – ще се наложи сам да си го живее. Иначе не става – всемирната хармония ще се наруши: с една смърт в повече и с един живот в по-малко ще се наруши. Защото Ваш приемник, Ваш заместник, който да заеме опразненото сред отпадъците на задния двор място, трудно ще се намери. И тъй като ние не можем да намерим някой, който да живее вместо Вас, и Вие не бива по собствен каприз да умирайте вместо някой, на който вече му е дошъл часът. Танто за танто значи“.

ТЯ (*Пристига забързано, но с слизането се стъва на прага и пада. Без да става, просната по корем на пода, Тя обръща глава нагоре, към него*). Какво беше танто за танто?... Ако не знаеш, попитай всемогъщия благодетел. И му напомни, че все още чакаш благоденствията му.

ТОЙ. Няма да го попитам, но ще му припомня.

ТЯ. Какво – онова, което още не си му казал ли?

ТОЙ. Аз не съм просяк. Макар че просейки, просякът възпитава гражданството в милосърдие.

ТЯ (*ставайки*). Ти не просиш милостиня – ти вземаш само онова, което ти се полага от четвърт век. Милионите на Благодетеля са всъщност твои. Или поне и твои. Защото ако не беше ти, и него нямаше да го има, нямаше да ги има съответно и милионите му. Нали ти си го спасил някога от жажда.

ТОЙ. Не от жажда, а от удавяне. Реката бе опасала в дъговидна прегръдка градеца, извита като ятаган покрай къщите му и блеснала на лятното слънце с метален блясък, тя като че ли предизвикваше босоногото ни юношество: «Хайде, ела, пребори ме, пресечи ме, ако смееш! Успееш ли, ще възмъжееш начаса, не успееш ли, с един живот ще ми се разплатиш!» Сделката бе опасна, но красива, наградата бе освобождаване от страховете на път от детството към възрастта и един по един ние цяла една гимназиална младост набирахме кураж да преплуваме бистрите и мътни води от бряг до бряг. Кураж той набра – само сили не му стигнаха. А когато куражът надхвърли силите, става страшно – смъртоносно става. Той можеше само кучешката да плува. Беше някак си странно, протвоестественно, противоанатомично някак си беше човек кучешката да плува. Може би затова течението го грабна и повлече надолу – природата посегна да възстанови статуквото, да изхвърли този мутант, това природоцелецсообразно създание от себе си, да върне обратно на водата еволюирания сухоземен живот. Миг преди челото му да удари дъното обаче, аз се гмурнах и го измъкнах на топлия бряг. Сигурно съм постъпил противоприродно, но противобожествено едва ли съм постъпил.

...